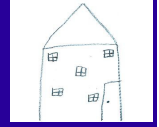

The Right Space

Issue #3
Inwood, NY

20 Kislev 5775
The pre-חנוכה Edition

מעוז צור

Rabbi Yechiel Michel Segal Epstein Ashkenaz[i], writes in his ספר entitled קיצור שני לוחות הברית (Furth, 1683) that he found written in the song מעוז צור only three kingdoms mentioned – בבלי מדי יון – but that the fourth גלות of אדום ישמעא' is not mentioned at all. To remedy this, additional stanzas were added after the first original five stanzas, sung to the same ניגון. It appears that this is sung by a majority of Ashkenazim.¹ Also note that although seven additional stanzas by four different authors are mentioned in the ספר, only the first additional stanza made its way into most publications.¹

The original five stanzas of מעוז צור were written by מרדכי (the first letter of each original stanza spells this: (מעוז רעות דביר כרות יונים), and very little is known about him. The author of the first additional stanza is also mysterious; in fact, Rabbi Epstein lists the author of every other additional stanza. The only thing mentioned about this stanza is that there is a סימן of חזק (the first letter of the first three words of this stanza: (חשוף זרועי קדושי). I found an online auction that was selling a manuscript that contained the first six stanzas of מעוז צור translated into Yiddish-Deutsch – the only known instance.² (cont 2 ↓)

For the ladies . . .

Tznius? Oh please, I've had enough
I just can't take any more of this stuff
no offense, but it's definitely not for me
I speak the language of Givenchy
to be honest, it makes we want to run
and hide in the fabric of my Yves. St. Laurent.

When secular society rewards provocation
modesty gets a negative connotation
nobility in all areas is what we seek
complete refinement is authentic chic
it's about awareness and appreciation
so give Ateres your full attention!

Those lacking civility and refinement
were unworthy of being called "men,"
for only those qualities placed man
above the beast and made him
deserving of the superior, G-d-given
intelligence that crowned him with
mastery over the animals.

- My Uncle The Netziv,
R' Baruch Halevi Epstein
(Torah Temimah), p.122

Friday night Ateres group for girls
Presser home
10 Westcott Street

מעוז צור

(continued from page 1)

According to the auctioneers, there is a curious inscription on the back side of the manuscript:

Manuscript of the scribe and lofty chazzan Rabbi Chanoch ben the Chassid R' Moshe author of the book Barnetspiegel - Prague 1630, died in 1633 at the age of 69.

But they also mention that the handwriting indicates that it was written later. So perhaps this note refers to the scribe of the text and not of the manuscript. Since the first five stanzas were in circulation before the life of this chazzan, it would have to be referring to the Yiddish-Deutsch translation or to the 6th stanza or maybe both.

This scribe is Rabbi Chanoch Altschul of Prague. He was born in 1564 and his father wrote "Brantspiegel" in Yiddish in 1596 (now sold on Amazon in German translation).³ There is support to this theory since his name is actually hidden in this stanza: חנו(ך) (the first letter of the first three phrases spell his name: חשוף(ו)נקום כי). Also, this stanza seems to appear for the first time in קיצור שני לוחות הברית in 1683, which means that it is in line with the dates of the proposed author's lifetime.

The seventh stanza is written by the רמ"א, משה איסרלש זצ"ל (the first letter of first three phrases spell his name: שמע העביר). He lived from 1520-1572. He only had five stanzas.

The eighth stanza is written by ר' ירמיה אב"ד דמדינת ווירצבורג (the first letter of first five words spell his name: יהי רצון מלפניך יחיד הוד).

The last four stanzas (9-12) are written by the author of שבעה שבתות, גחלת שמואל הלוי זצ"ל (the first letter of the first nine half-phrases spell his name: שמך מתוך וכסאך אם (לנפשות הסכם להשיע ולהציל ידיך)). He lived from 1625-1681.

Endnotes:

1. Note that the German Jews who associated themselves with Minhag Ashkenaz never adopted the sixth stanza and that the Nodvarna Chassidim adopted both the sixth and seventh stanzas. Three siddurim from Germany:

- 1) ר' ווא"ף היידנהיים by סידור שפה ברורה in 1819 in Roedelheim
- 2) סדר עבודת ישראל by Seligmann Baer in 1868 in Roedelheim
- 3) סידור תפילות ישראל by Samson Raphael Hirsch in 1895 in Frankfurt a. M.

2. This was a Kedem auction that took place on September 3, 2014, auction 40, lot 117.

This can be seen at

http://www.liveauctioneers.com/item/29013237_handwritten-leaf-the-piyut-maoz-tzur-for-CHANUKA.

3. ברנט שפיגל – published by משה בן חנוך in Frankfurt a. M. can be found at <http://hebrewbooks.org/42613>.

What follows on the next pages could be the first time all twelve stanzas for מעוז צור are printed together with נקודות. Sources are given.

Note that the text of מעוז צור which follows is compiled using the following sources:

1. Facsimile of manuscript of zemirot and birkat ha-mazon, Prague, ca. 1515. Original manuscript in State Jewish Museum of Prague. Note that the actual date is 10 Marcheshvan 5275 or October 30, 1514.
2. סדור מברכה – published in 1623, Venice, pages 21-22, <http://aleph.nli.org.il/nli/dig/books/bk001012996.html>
3. manuscript of מעוז צור by Rabbi Chanoch of Prague, http://p2.la-img.com/1980/58866/29013237_1_x.jpg
4. קצור שני לוחות הברית – published in 1701, Amsterdam, page 212, <http://hebrewbooks.org/pdfpager.aspx?req=34914&pgnum=212>
5. קצור שני לוחות הברית – published in 1721, Amsterdam, page 208, <http://hebrewbooks.org/pdfpager.aspx?req=43028&pgnum=208>
6. קצור שני לוחות הברית – published in 1723, Frankfurt Am Main, page 182-183, starting at <http://hebrewbooks.org/pdfpager.aspx?req=42571&pgnum=182>
7. קצור שני לוחות הברית – published in 1723, Sulzbach, page 122-123, <http://aleph.nli.org.il/nli/dig/books/bk001880326.html>
This is also available via google books.
8. קצור שני לוחות הברית – published in 1724, Offibach, page 155, <http://sammlungen.ub.uni-frankfurt.de/download/pdf/3872485?name=Sefer%20%E1%B8%B2itsur%20Shene%20lu%E1%B8%A5ot%20ha-berit>
9. סדור מברכה – published in 1715, Venice, pages 15-16, <http://aleph.nli.org.il/nli/dig/books/bk001060828.html>
10. זה ספר פזמונים לומר בימי חנוכה – written by hand in 1751 in Italy, JTS ENA 562, No. 4569, pages 6 and 16, http://hebrewmanuscripts.org/hbm_718.pdf
11. קלונימוס ריכטער by דער לענגערער חנוכה -- שיר "מעוז צור" found in תשס"ג - 374 - כסלו – published in 2002, New York, pages 7-8, starting at <http://hebrewbooks.org/pdfpager.aspx?req=50181&pgnum=7>

See source 11 for two later additional stanzas.

מעוז צור

(source: 1+2+9+10 ; חרוזות מן מרדכי זצ"ל)

מְעוֹז צוֹר יִשׁוּעָתִי, לֶךְ נֹאֶה לְשַׁבַּח,
תִּכּוֹן בֵּית תְּפִלָּתִי, וְאִשׁ תּוֹדָה נִזְבַּח,
לֵעֵת תִּכְוֵן מִטְבַּח, מִצַּר הַמִּנְבַּח,
אֲז אֲגַמּוֹר, בְּשִׁיר מִזְמוֹר, חֲנוּפֵת הַמִּזְבֵּחַ:
רְעוֹת שְׁבַעָה נַפְשֵׁי, בְּיָגוֹן כַּחֲזֵי כְּלָה,
חַיֵּי מָרְרוּ בְּקוֹשֵׁי, בְּשַׁעֲבוּד מַלְכוּת עֲגֻלָּה,
וּבִידוֹ הַגְּדוּלָּה, הוֹצִיא אֶת הַסְּגוּלָּה,
חֵיל פְּרָעָה, וְכֹל זָרְעוֹ, יִרְדּוּ כְּאֶבֶן (ב)מְצוּלָה:
דָּבִיר קְדוֹשׁוֹ הִבִּיאֵנִי, וְגַם שֵׁם לֹא שִׁקְטָתִי,
וּבֹא נוֹגֵשׁ וְהִגְלֵנִי, כִּי זָרִים עֲבַדְתִּי,
אִיִּן רַעַל מִסְכָּתִי, כַּמַּעַט שֶׁעֲבַרְתִּי,
קִץ בְּבָל, זָרְבָבֶל, לְקִץ שְׁבַעִים נוֹשְׁעָתִי:
סְרוֹת קוֹמָה בְּרֹאשׁ בְּקֹשׁ, אֲגִי בֶן הַמְדַתָּא,
אֲנֵהִיטָה לּוֹ לְפַח וּלְמוֹקֵשׁ, וְאֶאֱוֹתוֹ נִשְׁבַּתָּה,
רֹאשׁ יְמִינִי נִשְׂאָתָה, וְאוֹיֵב שְׁמוֹ מְחִיתָה,
רוֹב בְּנָיו, וְקִנְיָנָיו, עַל הָעֵץ תִּלְחִיתָה:
יְוֹנִים נִקְבְּצוּ עָלַי, אֲזִי בִימֵי חֲשֵׁמֵנִים,
וּפְרָצוּ חוֹמוֹת מִגְדָּלִי, וְטַמְאוּ כָּל הַשְּׂמֵנִים,
וּמְנוֹתָר קִנְיָנִים, נַעֲשָׂה גַם לְשׁוֹשְׁנִים,
בְּנֵי בִינָה, יְמֵי שְׁמוֹנָה, קָבְעוּ שִׁיר וְרִנָּנִים:

(חרוזות זו סימן חזק מן חנוך זצ"ל; 3+8+10)

(source: 8+10+11 הרב מהר"ר שמואל הלוי זצ"ל)

שְׂמוֹךְ יְבָרֵךְ לְעוֹלָם, מְתוֹךְ קָהַל אַמּוּנִים,

וְנִקּוּם נִקְמַת נַפְשִׁי, וְאִין קַץ לְזֹאת הַרְעָה,

וְכִסּוּף יִהְיֶה שְׁלָם, אִם תִּנְקוּם בְּזוֹנוֹתַי,

וְדַחַח אֲדַמּוּן, בְּצַל צִלְמוֹן, וְהִקָּם (לְנוֹ) רוּעָה שְׁבַעָה:

לְהוֹשִׁיעַ עַמֶּךָ, וְלִהְיוֹת לְשִׂיחָתְךָ, וְלִדְבַר פִּי בְּיַמֵּי חַשְׁמֻנַּיִם:

(חרוזות מהרמ"א; 8+10+11)

הגאון מהור"ר משה איסרלש זצלה"ה)

וְכָבוֹדֵי וּמְרִים רֵאשֵׁי, חַי יִקְוֶה קְרוֹן יִשׁוּעָה,

וּמַלְכוּת יְדוֹן הַרְשָׁעָה, יְהִי מְעִיר מִפְּלֵה,

בְּנִפּוּל בְּנֵי עוֹלָה, וְלַעֲמֹה תַעֲשֶׂה הַצֵּלָה,

וּמַלְכֵי נְאֻהֵי קְדוּשָׁה, מִלְכֵי נְאֻהֵי קְדוּשָׁה,

בְּצַדִּיקוֹתַי אֲתַנִּים, גָּאֵל בָּנִים, וְתַבְנֶה הָעִיר עַל־תִּילָה:

חֶזֶק יִשְׂרָאֵל, וּמִכְנִיעַ יִשְׁמָעֵאל, וּמֵאֲדוּם תִּפְדֶּה נַפְשִׁי:

רְאֵה כְּמָה לֹחֵץ וּמוֹנֶה, עוֹד מֵעַט וּסְקוּלוֹנֵי,

(חרוזות מן אב"ד דמדינת ווירצבורג; 8+10+11)

שְׁלַח עֲזָר, נוֹשֵׂא גִזְר, מְשִׁיחַ אֲיֵהוּ:

הרב מהר"ר ירמיה זצ"ל)

חֶזֶק קְרִיַת מוֹעֲדֶיךָ, וְאִתְּךָ יוֹם הַנְּחִמָּה,

יְחִיד הַיּוֹד וְהַדֵּר, וְהִי רְצוֹן מְלַפְנֶיךָ,

וְאִתְּךָ צֵאן יְדִידֶיךָ, וְיִצְאוּ בְּיַד רְמָה,

רְחוּם בְּקוֹדֶשׁ נֶאֱדָר, מֵאֲדוּם יִשְׁמָעֵאל וְאִתְּךָ,

הַכְרִיתֶם, וְהִצְמִיתֶם, וְיִוְדוּךָ כָּל מַלְכֵי אֲדָמָה:

וְחָלוּתְךָ הוֹשִׁיעַ, אֵל נִקְמַת הוֹפִיעַ, בְּעַמְלֶק מְדוּר דוּר: